

PATRYCJA BRAŃKA

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

**ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ
I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA
A WIELOFUNKCYJNOŚĆ GOSPODARKI
OBSZARÓW WIEJSKICH
– NA PRZYKŁADZIE WOJ. MAŁOPOLSKIEGO**

Abstract: The Role of Technical Infrastructure and Transport Accessibility in Supporting Multifunctional Development of Rural Areas – on the Example of Małopolskie Voivodeship. The idea of multifunctional development of rural areas has recently been one of the priorities of policies implemented by public authorities in Poland on all levels: national, regional and local. Today this idea is a necessary condition for effective development of a territory. For this paper, it was assumed that a certain level of technical infrastructure (including transport accessibility) is necessary for stimulation of economic growth in rural areas with dominant position of the non-agricultural sectors. On the other hand, the development of the non-agricultural sectors generates new development incentives, that should result in further development of technical infrastructure. The purpose of this paper is answering the question of how strong is the interdependence between the development of multifunctional economy and development level of technical infrastructure and transport accessibility in rural areas. The research conducted as a basis for this paper have been conducted in rural areas in Małopolskie Voivodeship in Poland.

Keywords: Multifunctional development of rural areas, rural areas development, technical infrastructure, transport accessibility.

Wstęp

Koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich od dłuższego czasu stanowi jeden z głównych priorytetów polityki krajowej, a także polityk regionalnych i lokalnych realizowanych przez władze publiczne w Polsce.

Obecnie jest ona warunkiem koniecznym do efektywnego rozwoju terytorium. W przypadku niektórych obszarów kierunki rozwoju w ramach wspierania pozarolniczej działalności gospodarczej wydają się być oczywiste (tereny wiejskie położone wokół największych miast, tereny atrakcyjne turystycznie, tereny o silnej tradycji przedsiębiorczości koncentrującej się wokół konkretnej branży). Jednak większość terenów wiejskich w Polsce w dalszym ciągu boryka się z problemem nieefektywnego rolnictwa, będącego efektem m.in.: rozdrobnienia gospodarstw rolnych, słabej specjalizacji produkcji, niewystarczającej mechanizacji. Dodatkowo na obszarach peryferyjnych wyraźny jest brak perspektyw na rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, stanowiącej źródło dochodów lokalnej społeczności.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na istotną rolę zasobów lokalnych, a dokładniej na zdolności ich identyfikacji i wykorzystania przez lokalne podmioty w rozwoju społeczno-gospodarczym terytorium, w tym wspieraniu wielofunkcyjności gospodarki [por. Guigou 1984, s. 4; Courlet 1999, s. 32; Pietrzyk 2001, s. 32]. Z kolei możliwości efektywnego wykorzystania wewnętrznego potencjału warunkuje wiele czynników, spośród których najczęściej wskazuje się kapitał ludzki [por. Cooke, Morgan 1998] – tutaj do najważniejszych należą umiejętności budowania sieci współpracy terytorialnej, a także określony poziom wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną, w tym komunikacyjną, gwarantującą jego zewnętrzną dostępność. Różni autorzy przedstawiają często odmienne teorie wpływu infrastruktury technicznej na rozwój społeczno-gospodarczy. Przy czym nie jest kwestią sporną ogólne stwierdzenie, że stanowi ona warunek konieczny do dalszego rozwoju, ale siła oddziaływania oraz jego kierunek [por. Ratajczak 2000]. Można przyjąć za cytowanym Autorem, że sposób oddziaływania infrastruktury technicznej na rozwój terytorium zależy od przyjętego na potrzeby badań modelu rozwoju.

W prezentowanym badaniu przyjęto, że do pobudzania rozwoju gospodarki na obszarach wiejskich opartej na pozarolniczej działalności wymagany jest pewien poziom rozwoju infrastruktury technicznej, w tym określona dostępność komunikacyjna. Jakkolwiek rozwój tego rodzaju gospodarki z założenia powinien generować nowe impulsy rozwoju, efektem czego jest dalsza rozbudowa infrastruktury technicznej. Celem opracowania jest odpowiedź na pytanie, na ile możliwa jest identyfikacja współzależności pomiędzy rozwojem wielofunkcyjnej gospodarki oraz poziomem rozwoju infrastruktury technicznej i dostępnością komunikacyjną na obszarach wiejskich. Badania zostały przeprowadzone na przykładzie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w woj. małopolskim.

1. Uwarunkowania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich

Podkreślana w dokumentach strategicznych, realizowanych na różnych szczeblach administracji terytorialnej kraju potrzeba wzmocnienia wielofunkcyjności obszarów wiejskich, jako jeden z warunków koniecznych do ich rozwoju powoduje, że obecnie poszukiwane są różne rozwiązania prowadzące do rozwijania na nich pozarolniczych działalności. Przy czym biorąc pod uwagę wielość definicji *wielofunkcyjności wsi*, należy podkreślić, że w tym przypadku oznacza ona ...*strategię różnicowania lokalnej gospodarki poprzez inicjowanie i rozwój pozarolniczych działalności gospodarczych* [Czarnecki 2009, s. 93]. Rozwój wielofunkcyjny jest sposobem na ożywienie społeczno-gospodarcze wsi, szczególnie tam, gdzie jej gospodarka jest oparta tylko na nieefektywnym rolnictwie. Jak pisze Łuczka-Bakuła [1998, s. 50 i 55] rozwój ekonomiczny obszarów wiejskich jest w dużym stopniu zdeterminowany tempem zmian zachodzących w pozarolniczej działalności gospodarczej, która stwarza podstawy do: zmiany miejsca pracy i zawodu przez ludność rolniczą, unowocześnia i modernizuje rolnictwo, urbanizacji wsi wskutek tworzenia infrastruktury o charakterze miejskim, zmiany struktury agrarnej w rezultacie powiększania jednych gospodarstw i likwidacji innych, mniej efektywnych. Do czynników determinujących wdrażanie koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi przez aktywizację działalności pozarolniczej można zaliczyć [Kryńska 1999, s. 27]: przestrzenną mobilność mieszkańców wsi, odpowiedni poziom wykształcenia mieszkańców, wysokość dochodów osób pracujących w rolnictwie, charakter indywidualnych gospodarstw rolnych, wyposażenie gospodarstw rolnych w infrastrukturę, sposób tworzenia i realizacji polityki regionalnej. Czarnecki [2009, s. 98-114] w nieco odmienny sposób określa uwarunkowania rozwoju wielofunkcyjnego dzieląc je na czynniki demograficzne, ekonomiczne, przestrzenne i instytucjonalne. W ramach trzeciej z wyodrębnionych grup Autor wskazuje na szczególną rolę infrastruktury technicznej, przede wszystkim drogowej, energetycznej i telefonicznej w rozwoju wielofunkcyjnym wsi.

W ostatnim czasie coraz częściej wymienia się rolę „miękkich” czynników rozwoju terytorialnego, a mianowicie: kapitału społecznego, potencjału kulturowego oraz systemu rządzenia [Barczyk 2010, s. 134]. Kapitał społeczny rozumiany jest, jako sieci uwspólnionych norm, wartości i poglądów, które ułatwiają współpracę w ramach grup lub pomiędzy grupami. Potencjał kulturowy stanowi aksjologiczną i symboliczną bazę odniesień do postaw

realizujących się w danej społeczności. Natomiast system rządzenia mówi o narzędziach i formach działań publicznych, określa rangę pionowych i poziomych struktur rządzenia, w tym rolę układów partnerskich.

O roli czynnika kulturowego wpływającego na sukcesy gospodarcze odnoszone przez środowiska lokalne pisze m.in. Scott [2000, s. 107-110], który wyróżnia trzy aspekty wpływu kultury na rozwój lokalny. Po pierwsze, rozwój kultury powoduje nie tylko zacieśnienie więzi społecznych, ale także prowadzi do nieformalnego przepływu informacji, co w rezultacie pozawala na rozprzestrzenianie oraz upowszechnianie na konkretnym terytorium *know-how*. Po drugie, koncentracja działalności gospodarczej na określonym obszarze (aglomeracja) stanowi często miejsce akumulacji powszechnie uznawanych konwencji, społecznych rytuałów, określonych sposobów zachowań międzyludzkich, które ułatwiają poszczególnym podmiotom efektywną komunikację ze środowiskiem przez przyjmowanie odpowiednich form zachowań w różnych sytuacjach. Po trzecie, niektóre terytoria są silnie identyfikowane z konkretnymi produktami, charakteryzującymi się unikatowymi cechami (sposób produkcji, wygląd, smak, zapach), które są wynikiem uformowania się w danym regionie określonej kultury produkcji znajdującej uznanie na rynkach zewnętrznych.

Należy jednak zauważyć, że powyższe czynniki opierające się w głównej mierze na kapitale społecznym, aby realnie przyczyniały się do wielofunkcyjnego rozwoju wsi potrzebują wsparcia ze strony tzw. twardych czynników rozwoju, do których zalicza się m.in. infrastruktura techniczna. Wielofunkcyjność obszarów wiejskich nie mogłaby być implementowana i rozwijana bez wsparcia kreowanego przez wewnętrzne działania władz lokalnych, których rola sprowadza się przede wszystkim do animowania rozwoju tych obszarów gospodarki, które wynikają z lokalnych uwarunkowań i możliwości, a ponadto do koordynowania działań podejmowanych przez lokalne podmioty.

2. Rola infrastruktury technicznej w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich

Realizacja koncepcji wielofunkcyjności wsi w praktyce powinna opierać się na identyfikacji i wykorzystaniu wewnętrznego potencjału rozwoju, czyli zasobów niekoniecznie związanych z działalnością rolną. Istotnym elementem decydującym o powodzeniu takiej polityki jest dostosowanie poziomu wyposażenia w infrastrukturę techniczną, w tym drogową do potrzeb wynikających właśnie z określonej specyfiki i uwarunkowań rozwoju terytorium.

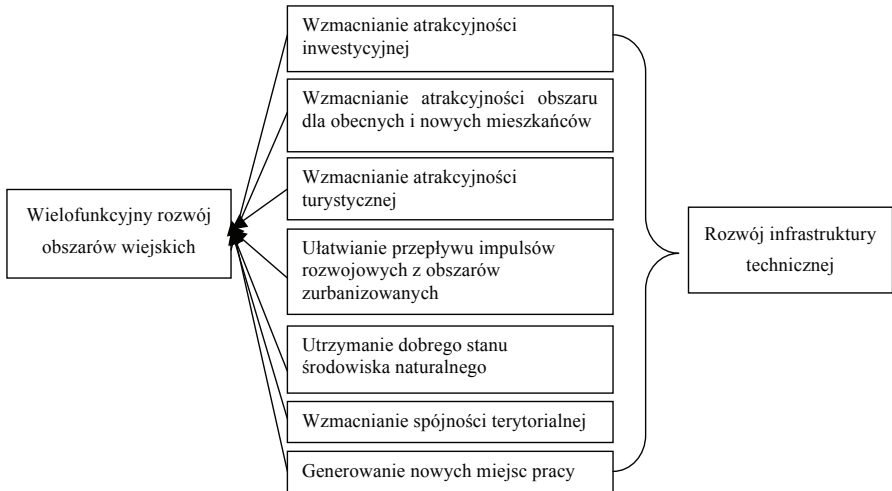
...rozwój obszarów wiejskich, niezależnie od przyjętych koncepcji rozwoju – wielofunkcyjnego, trwałego i zrównoważonego bądź ekorozwoju – wymaga określonych działań inwestycyjnych, zwłaszcza w dziedzinie infrastruktury, który ten rozwój umożliwiają [Kwapisz, Woźniak 2000, s. 137].

Istotnym elementem polityki ukierunkowanej na wzmocnienie wielofunkcyjności obszarów wiejskich jest zarówno poziom rozwoju infrastruktury technicznej, jak również, a może przede wszystkim, ich dostępność komunikacyjna. Na rolę infrastruktury w rozwoju terytorialnym, także wielofunkcyjnym rozwoju wsi można popatrzeć przez pryzmat różnych funkcji, jakie pełni, a mianowicie funkcji: ekonomicznej, społecznej, ekologicznej, kształtowania ładu przestrzennego, politycznej oraz integracyjnej [Kudłacz 2015, s. 15-21]. W przypadku rozwijania wielofunkcyjnej gospodarki na obszarach wiejskich szczególne znaczenie można przypisywać funkcji ekonomicznej, która ogólnie rzecz ujmując sprowadza się do pozytywnego oddziaływania na rozwój gospodarczy m.in. przez: kształtowanie atrakcyjności inwestycyjnej dla przedsiębiorstw, racjonalizację funkcjonowania podmiotów lokalnych w konkretnym układzie terytorialnym, ułatwianie przepływu sygnałów rozwojowych z większych ośrodków miejskich na obszary wiejskie, kreowanie nowych miejsc pracy. Chodzi zarówno o miejsca na etapie powstawania infrastruktury, chociaż te zdają się odgrywać marginalne znaczenie, jak również miejsca związane z ogólnym wzrostem atrakcyjności inwestycyjnej obszaru. Ponadto rozwój infrastruktury w samym swoim założeniu ma generować efekty mnożnikowe prowadzące do trwałego wzrostu gospodarczego oraz rozwoju terytorium.

Innym ważnym obszarem oddziaływania infrastruktury na rozwój wielofunkcyjny jest funkcjonowanie społeczności lokalnej. Podkreślana wcześniej istotna rola kapitału społecznego w rozwoju wielofunkcyjnym oznacza jednocześnie potrzebę kreowania odpowiednich warunków do rozwijania tego kapitału. Obok wielu aspektów warunkujących wysoki poziom tego kapitału infrastruktura ma istotne znaczenie. Sprowadza się to m.in. do tak oczywistych kwestii, jak zabezpieczenie podstawowych potrzeb społecznych, jak również do kreowania subiektywnych składowych jakości życia, a także, albo przede wszystkim, do umożliwienia społeczności lokalnej podejmowania określonych inicjatyw prowadzących do inicjowania i rozwijania nowych form działalności gospodarczej.

Obok funkcji ekonomicznej i społecznej, jakie w rozwoju wielofunkcyjnym wsi odgrywa infrastruktura należy wskazać funkcję ekologiczną. Dobry stan środowiska naturalnego wiąże się zarówno z funkcjonowaniem

odpowiednich mechanizmów chroniących istniejące zasoby, jak również z wdrażaniem metod jego oczyszczenia, tam gdzie istnieje taka potrzeba. Jednym z elementów temu służących jest odpowiednia infrastruktura. Chodzi przede wszystkim o infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, gospodarkę odpadami, a także w niektórych przypadkach infrastrukturę transportową.

Ryc. 1. Rola infrastruktury technicznej we wspieraniu wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Kudłacz 2015].

Z funkcją ładu przestrzennego wiąże się problem spójności terytorialnej. To właśnie połączenia komunikacyjne w dużym stopniu przesądzają o tworzeniu się pewnych całości funkcjonalnych z wewnątrz uporządkowanymi relacjami między poszczególnymi częściami tej całości (miejsca pracy, miejsca zamieszkania, wypoczynku i rekreacji, korzystania z usług) [Kudłacz 2015, s. 20].

3. Metodyczne aspekty badania

W celu identyfikacji zależności pomiędzy rozwojem infrastruktury technicznej oraz dostępnością komunikacyjną obszarów wiejskich a wielofunkcyjnością ich gospodarki dokonano analizy korelacji (za pomocą wskaźnika korelacji liniowej Pearsona) oraz posłużono się metodą k-średnich w celu

wyodrębnienia tych gmin, gdzie wspomniane związki zachodzą. Badanie przeprowadzono na przykładzie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich woj. małopolskiego. Podstawę przeprowadzonych analiz stanowią dane statystyczne zaczerpnięte z krajowych baz danych za 2014 r. oraz z informacji zawartych w formularzach PIT złożonych w woj. małopolskim w 2013 r.

Poziom rozwoju infrastruktury technicznej został określony jako wskaźnik syntetyczny zmiennych składających się na tę infrastrukturę. Syntetyczne wskaźniki stanowią zatem średnie arytmetyczne sum standaryzowanych wartości trzech zmiennych charakteryzujących poziom wyposażenia badanego obszaru w przyłącza do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowniczej.

Dostępność komunikacyjna badanych gmin została przedstawiona jako syntetyczny wskaźnik dostępności komunikacyjnej obliczony na podstawie metodologii zaproponowanej w opracowaniu *Badanie funkcji, potencjału oraz trendów rozwojowych miast w województwie małopolskim*. Współczynnik stanowi sumę czasów dojazdu między miejscowością stanowiącą siedzibę władz lokalnych w gminie a najważniejszymi ośrodkami rozwoju w otoczeniu. Ośrodkami tymi były: miasto wojewódzkie (Kraków), najbliższe miasto rangi regionalnej lub subregionalnej (w zależności od gminy były to: Kraków, Katowice, Bielsko-Biała, Tarnów, Nowy Sącz) oraz własne miasto powiatowe.

Wielofunkcyjność obszarów wiejskich jest charakteryzowana przez dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej na mieszkańca¹. Założono, że informacja o wysokości dochodów z działalności pozarolniczej w relatywnie precyzyjny sposób odzwierciedla wielofunkcyjność gospodarki.

4. Analiza związków między rozwojem infrastruktury technicznej oraz dostępnością komunikacyjną a wielofunkcyjnym rozwojem wsi

W literaturze przedmiotu zostały wyodrębnione cztery główne typy obszarów wiejskich w Polsce, różniące się pod względem struktury gospodarczej [Rosner 2011, s. 155-157]: Polska Centralna i Wschodnia – dawny zabór rosyjski, region dawnej Galicji – zabór austro-węgierski, obszar dawnego zaboru pruskiego, który po I wojnie Światowej znajdował się w granicach Polski międzywojennej oraz tzw. Ziemie Odzyskane (lub ziemie zachod-

---

¹ Dane pochodzą z bazy formularzy podatków PIT złożonych przez pracodawców zatrudniających osoby z woj. małopolskiego w 2013 r. Baza została udostępniona przez Izbę Skarbową w Krakowie.

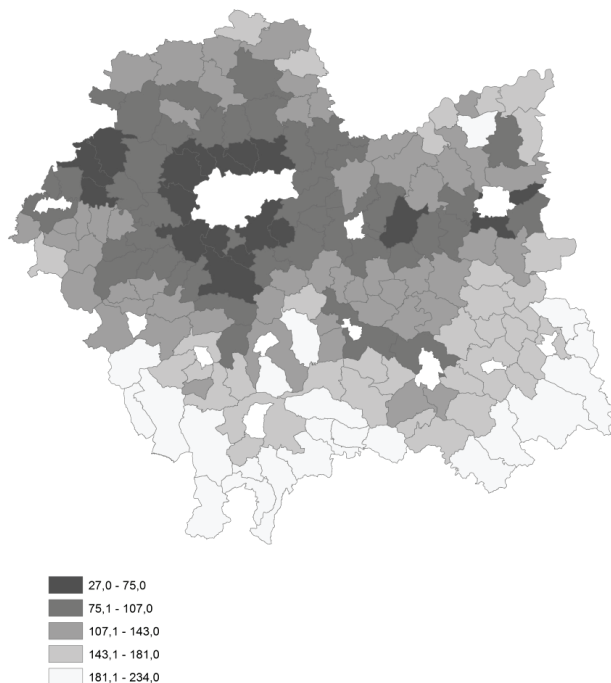
nie i północne), a więc ta część kraju, która do końca II wojny światowej zamieszkiwana była przez ludność niemiecką, a po 1945 r. podlegała wielkim ruchom ludnościowym – deportacjom i zasiedlenie.

Województwo małopolskie stanowi w całości drugi z wyodrębnionych obszarów. W przypadku terenów dawnej Galicji znaczne w skali kraju rozdrobnienie gospodarstw jest wynikiem przede wszystkim specyficznych zasad ułuszczenia oraz dziedziczenia, jakie obowiązywały w okresie przynależności tych terenów do Austro-Węgier. Według wyników badań przeprowadzonych przez tego samego Autora [Rosner 2008] nad strukturą gospodarczą obszarów wiejskich, gminy dawnych terenów Galicji, podobnie jak gminy położone w sąsiedztwie miast Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz wzdłuż południowej części granicy zachodniej to gminy o przeciętnym stopniu dezagrarnizacji struktury gospodarczej, rozwoju społecznego oraz dynamice przemian, natomiast o słabym rozwoju sektora rolniczego, jak również pozarolniczego, niezrównoważonym rynku pracy i relatywnie słabym wyposażeniu. Znaczną część tych gmin stanowią dawne gminy chłopo-robotnicze, o rozdrobnionej strukturze obszarowej gospodarstw, a obecnie o znacznych nadwyżkach rodzinnych zasobów pracy, które mają trudność ze znalezieniem na nie popytu poza gospodarstwem. Podobne badania w zakresie typologii obszarów wiejskich według struktur rozwoju społeczno-gospodarczego dla obszaru całego kraju przeprowadziła Stanny [2013]. Wyniki jej analiz pokazują m.in., że obszary wiejskie woj. małopolskiego w jego zachodniej części charakteryzują się względnie dobrą sytuacją na rynku pracy (podobnie jak obszary wiejskie położone wokół największych miast w Polsce) oraz korzystną sytuacją demograficzną (najwyższy wskaźnik w skali kraju). Wysoki w skali kraju na tych obszarach jest także wskaźnik dezagrarnizacji gospodarki. Ponadto zachodnią część woj. małopolskiego charakteryzuje słaby w skali kraju rozwój sektora rolnego. Obszary wiejskie położone we wschodniej części woj. małopolskiego charakteryzują się nieco gorszą sytuacją demograficzną i porównywalną w skali całego kraju charakterystyką rynku pracy, rozwojem sektora rolnego oraz charakterystyką sektora pozarolniczego. Północne gminy woj. małopolskiego (graniczące z woj. świętokrzyskim) mają najsłabsze w skali kraju wskaźniki dotyczące sytuacji demograficznej, charakterystyki rynku pracy, dezagrarnizacji lokalnej gospodarki, a także charakterystyki sektora pozarolniczego.

Obszary wiejskie w woj. małopolskim charakteryzują się zróżnicowaną dostępnością komunikacyjną. Najkorzystniejsze syntetyczne wskaźniki dostępności komunikacyjnej mierzone sumą czasów dojazdu z centów badanych

gmin do wybranych ośrodków miejskich mają gminy położone wokół Krakowa, w północno-zachodniej części Małopolski (usytuowane przy granicy w woj. śląskim), gminy położone wzdłuż autostrady A4 oraz na trasie pomiędzy Krakowem a Nowym Sączem. Do najslabiej dostępnych komunikacyjnie należą gminy położone w południowej oraz południowo-wschodniej części województwa. Są to obszary oddalone od większych ośrodków miejskich o relatywnie słabo rozwiniętej sieci dróg, a w szczególności tych o ponadlokalnym charakterze (ryc. 2).

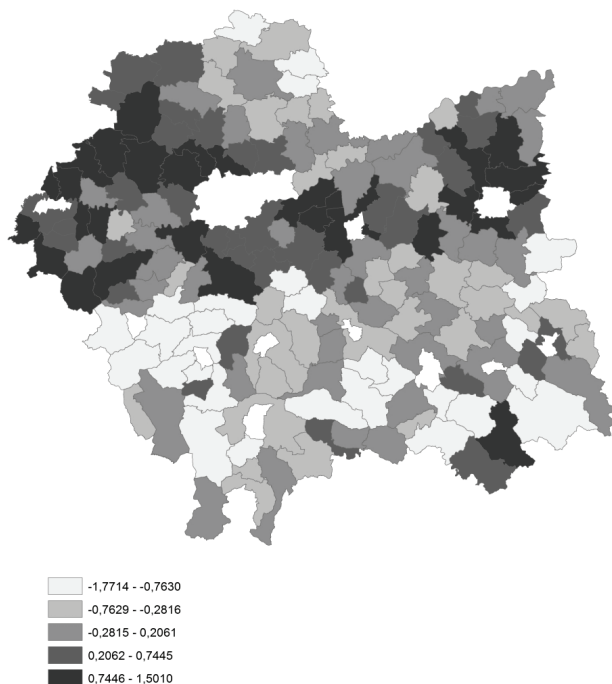

Ryc. 2. Syntetyczne wskaźniki dostępności komunikacyjnej gmin wiejskich i miejsko-wiejskich woj. małopolskiego

Źródło: Opracowanie własne (ryc. 2-6).

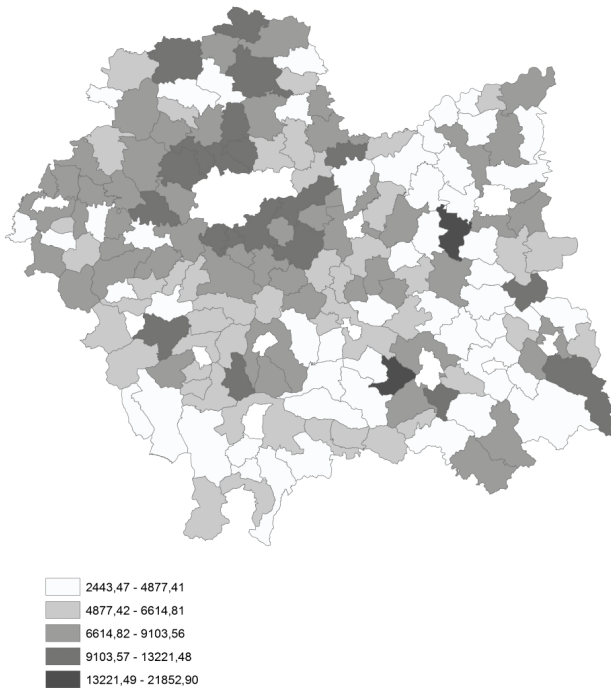
Także pod względem zagospodarowania w infrastrukturę techniczną na obszarach wiejskich w woj. małopolskim występują znaczne dysproporcje (ryc. 3). Do gmin o najwyższych wartościach syntetycznych wskaźników należą położone wokół Krakowa. Wyjątek stanowią dwie gminy (Igołomia-Wawrzeńczyce oraz Kocmyrzów-Luborzyce, gdzie w relatywnie dużym stopniu rozwinięta jest funk-

cja rolnicza). Ponadto wysokie syntetyczne wskaźniki rozwoju infrastruktury technicznej dotyczą większości gmin położonych w północno-zachodniej części województwa oraz części gmin leżących w jego północno-wschodniej części.

Ryc. 3. Wartości syntetycznego wskaźnika rozwoju infrastruktury technicznej w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich woj. małopolskiego

Miarą wykorzystaną w badaniach dla zobrazowania stopnia wielofunkcyjności gospodarki są dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej na mieszkańca (ryc. 4). Dochody te najwyższą wartość osiągają w gminach położonych w najbliższym sąsiedztwie Krakowa, a także w północnej i północno-zachodniej części województwa. W świetle przytaczanych wcześniej wyników analiz innych autorów tereny te, położone w sąsiedztwie aglomeracji śląskiej charakteryzują się jednymi z najwyższych wskaźników dezagrarnizacji w skali kraju. Ponadto względnie wysokie dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej charakteryzują wybrane gminy południowej części województwa o turystycznym charakterze (Kościelisko, Poronin, Muszyna, Szczawnica, Krynica-Zdrój, Sękowa, Piwniczna-Zdrój).

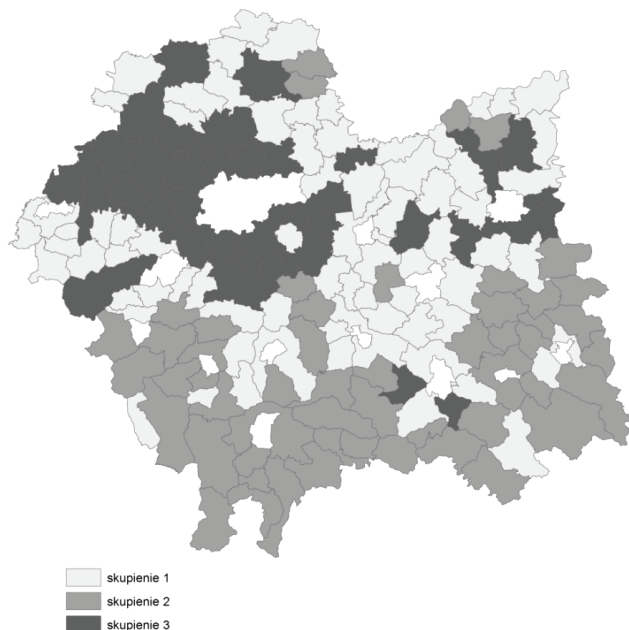

Ryc. 4. Udział mieszkańców pracujących w pozarolniczych działach gospodarki w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym

Wskaźnik korelacji liniowej Pearsona pomiędzy poziomem dochodów mieszkańców z pozarolniczej działalności gospodarczej oraz dostępnością komunikacyjną badanych gmin wynosi $-0,5$. Trudno w tym miejscu jednoznacznie oceniać poziom tej współzależności. Jego ujemna wartość pozwala na stwierdzenie, że gminy o małej dostępności komunikacyjnej (wysokich wskaźnikach syntetycznych) charakteryzują się z reguły niższym poziomem dochodów mieszkańców z pozarolniczej działalności gospodarczej. Można wnioskować, że współzależność tę charakteryzuje przeciętny poziom korelacji.

Wartość wskaźnika korelacji dla poziomu dochodów z pozarolniczej działalności oraz wartości syntetycznych wskaźników rozwoju infrastruktury technicznej wynosi $0,4$. Można zatem stwierdzić, że gminy o wyższym rozwoju tej infrastruktury posiadają wyższy poziom dochodów z działalności pozarolniczej, jednak wartość wskaźnika korelacji wskazuje na jeszcze niższy niż w przypadku dostępności komunikacyjnej poziom współzależności.

W celu pogłębienia analiz przeprowadzono grupowanie badanych gmin pod względem podobieństwa trzech analizowanych miar. Do badania wykorzystano metodę k-średnich pozwalającą na identyfikację charakteru jednostek tworzących poszczególne skupienia (ryc. 5).

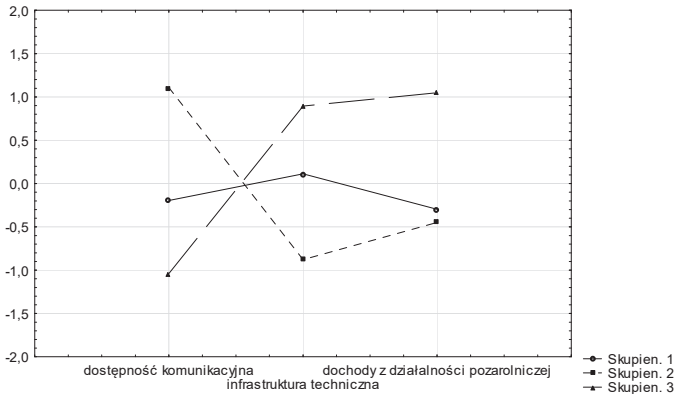

Ryc. 5. Skupienia gmin woj. małopolskiego ze względu na podobieństwo w zakresie wskaźników rozwoju infrastruktury technicznej, dostępności komunikacyjnej oraz udziału dochodów mieszkańców z pozarolniczej działalności gospodarczej

W toku analizy wyodrębniono trzy jednorodne grupy, których średnie wartości miar przedstawiono na ryc. 6. Każdą z wyodrębnionych grup charakteryzują bardzo różne średnie wartości analizowanych wskaźników. Pierwsza grupa (skupienie) koncentruje 72 jednostki, są to głównie gminy położone w niedalekiej odległości od większych ośrodków miejskich (także część gmin wokół Krakowa) oraz niektóre gminy, gdzie rozwinęła się turystyka, które charakteryzują się zarówno przeciętnymi wartościami wskaźników dostępności komunikacyjnej, jak i infrastruktury technicznej oraz relatywnie niskimi, w skali województwa dochodami mieszkańców z pozarolniczej działalności gospodarczej.

W drugim skupieniu znalazły się gminy o najniższej w skali województwa dostępności komunikacyjnej (najwyższe wskaźniki dostępności), najniższych wskaźnikach rozwoju infrastruktury technicznej oraz najniższych dochodach mieszkańców z pozarolniczej działalności gospodarczej. W tym skupieniu znajdują się 53 gminy, głównie o charakterze peryferyjnym, oddalone od większych ośrodków miejskich.

W skupieniu 3 skoncentrowane są gminy, które charakteryzują się największą dostępnością komunikacyjną, wysokimi wskaźnikami rozwoju infrastruktury technicznej oraz znacznie wyższymi od pozostałych gmin dochodami ludności z pozarolniczej działalności gospodarczej. W skupieniu 3 znajdują się 43 gminy. Są to głównie gminy położone wokół Krakowa oraz w północno-zachodniej Małopolsce (w sąsiedztwie aglomeracji śląskiej), a także niektóre gminy położone w najbliższym sąsiedztwie innych większych miast w województwie (ryc. 5).

Ryc. 6. Wykres średnich wyodrębnionych skupień

Otrzymane wyniki wskazują pewne zależności w grupie badanych gmin. Podsumowując gminy charakteryzujące się wysoką dostępnością komunikacyjną oraz zagospodarowaniem infrastrukturalnym w skali województwa mają najwyższe dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej na mieszkańca. Analogicznie w gminach o niskich wskaźnikach rozwoju infrastruktury technicznej oraz niskiej dostępności pozarolnicze źródła dochodów mieszkańców są najsłabiej rozwinięte. Wnioski te podbudowuje dodatkowo duża liczebność gmin w poszczególnych skupieniach. Oznacza to, że zidentyfikowane zależności nie mają marginalnego charakteru.

Wnioski

Obszary wiejskie w woj. małopolskim charakteryzują się znacznymi dysproporcjami w rozwoju infrastruktury technicznej, dostępności komunikacyjnej, jak i wysokości dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej na mieszkańca, świadczących o wielofunkcyjnym charakterze gospodarki. Korzystna sytuacja pod względem wszystkich trzech badanych aspektów charakteryzuje głównie obszary położone wokół Krakowa, w północno-zachodniej części województwa, wybrane gminy o turystycznym charakterze oraz częściowo gminy położone w sąsiedztwie pozostałych dwóch największych miast Małopolski – Tarnowa i Nowego Sącza. Z kolei w najgorszej sytuacji znajdują się gminy o peryferyjnym położeniu. Trudno jednoznacznie i wprost oceniać współzależności między dostępnością komunikacyjną i rozwojem infrastruktury a wielofunkcyjnością gospodarki. Ogólnie można jednak sformułować wniosek, że korzystne uwarunkowania związane głównie z lokalizacją gmin – bliskość większych ośrodków miejskich (Kraków, aglomeracja śląska, Tarnów, Nowy Sącz), a także wykształconą na podstawie szczególnych zasobów środowiska naturalnego funkcją turystyczną, decydują o większym tempie rozwoju społeczno-gospodarczego skutkującym rozwojem pozarolniczych obszarów gospodarki.

Należy jednak podkreślić, że otrzymane wyniki pozwalają wnioskować, że większej wielofunkcyjności gospodarki na obszarach wiejskich towarzyszy lepszy rozwój infrastruktury i większa dostępność transportowa. Jak już wcześniej wspomniano kierunek oddziaływania między tymi zjawiskami jest trudny do jednoznacznego określenia. Można jednak potwierdzić wcześniejsze założenie, że lepszy rozwój gospodarki pociąga za sobą inwestycje z zakresu infrastruktury, jednak jej minimalny, trudny do jednoznacznego określenia poziom rozwoju stanowi warunek konieczny do inicjowania pozarolniczej działalności, która w efektywny sposób będzie oddziaływała na rozwój terytorialny.

Literatura

- Barczyk S., 2010, *Przedsiębiorczy samorząd lokalny i jego instytucje*. AE im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice.
- Cooke P., Morgan K., 1998, *Associational Economies. Firms Regions and Innovation*, Oxford University Press, Oxford.

- Courlet C., 1999, *Territoire et développement*. “Revue d’Économie Régionale et Urbaine”, nr 3.
- Czarnecki A., 2009, *Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*. IRWiR PAN, Warszawa.
- Guigou J. L., 1984, *Le développement local*. “Correspondance Municipale”, nr 246.
- Kryńska E., 1999, *Aktywizacja działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich*. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa.
- Kudłacz T., 2015, *Rodzaje i cechy infrastruktury oraz jej funkcje w rozwoju regionalnym i lokalnym – zarys problemu*, [w:] *Infrastruktura w rozwoju regionalnym i lokalnym. Wybrane problemy*, T. Kudłacz, A. Hołuj. CeDeWu, Warszawa.
- Kwapisz J., Woźniak A., 2000, *Analiza koncentracji i lokalizacji przestrzennej infrastruktury w powiecie brzeskim*. VII Konferencja Naukowa *Infrastruktura techniczna ekologia terenów wiejskich*, Sesja Naukowa, Zeszyty Naukowe AR im. H. Kołłątaja w Krakowie, Kraków.
- Łuczka-Bakuła W., 1998, *Determinanty rozwoju małej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, [w:] *Rozwój wielofunkcyjny społeczności lokalnych*, B. Grońska-Bittner, Z. Galor (red.). Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań.
- Pietrzyk I., 2001, *Zasoby specyficzne, jako determinanta konkurencyjności regionu*, [w:] *Konkurencyjność miast i regionów a przedsiębiorczość i przemiany strukturalne*, A. Klasik (red.). AE Katowice, Katowice.
- Noworól A., Domański B., (red.), 2010, *Badanie funkcji, potencjału oraz trendów rozwojowych miast w województwie małopolskim*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Instytut Spraw Publicznych UJ, Kraków.
- Ratajczak M., 2000, *Infrastruktura a wzrost i rozwój gospodarczy*. Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, Rok LXII, z. 4.
- Rosner A., 2008, *Zróżnicowanie przestrzenne typów struktur społeczno-gospodarczych obszarów wiejskich*, [w:] *Rozwój obszarów wiejskich po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, R. Jończy (red.). UE we Wrocławiu, Politechnika Opolska, Wrocław-Opole.
- Rosner A., 2011, *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich*, [w:] *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki*, I. Nurzyńska, M. Drygas (red.). IRWiR PAN, Warszawa.
- Scott A. J., 2000, *Regions and the World Economy. The Coming Shape of Global Production, Competition and Political Order*. Oxford University Press, Oxford.
- Stanny M., 2013, *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. IRWiR PAN, Warszawa.